

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครในเขตคลองสาน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยให้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมุ่งศึกษาผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครในเขตคลองสาน ซึ่งมีรายละเอียดของวิธีการวิจัยดังนี้

การค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น

การค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะบุคคล การรับรู้บริการและกิจกรรมของห้องสมุด การใช้และปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศ การเข้าถึงห้องสมุดทางกายภาพ และการเข้าร่วมกิจกรรมของห้องสมุด โดยค้นคว้าจากหนังสือ บทความวารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสาร/สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ได้แก่ ฐานข้อมูลซีดีรอม ฐานข้อมูลที่ค้นคืนโดยระบบออนไลน์ และเว็บไซต์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครนongคาราม และห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตคลองสานที่มีรายชื่อในสถิติผู้ใช้บริการห้องสมุด ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2550 รวมทั้ง 2 แห่ง จำนวน 591 คน ประกอบด้วย ผู้ใช้ที่เป็นสมาชิกและผู้ใช้ที่ไม่เป็นสมาชิกของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครนongคาราม จำนวน 228 คน และห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตคลองสาน จำนวน 363 คน โดยผู้วิจัยคัดเลือกรายชื่อผู้ใช้ที่ไม่ซ้ำกัน และแจกแบบสอบถามด้วยตนเองและส่งทางไปรษณีย์ แต่หากกรณีผู้ใช้ที่มีรายชื่อในสถิติไม่มาใช้ห้องสมุดในช่วงที่เก็บรวบรวมข้อมูลคือ ระหว่างวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ถึง 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 ผู้วิจัยได้เลือกผู้ใช้ห้องสมุดรายใหม่ที่ไม่มียรายชื่อในสถิติ เพื่อใช้เป็นกลุ่มทดแทนผู้ใช้ที่มีรายชื่อในสถิติ แต่ไม่มาใช้ห้องสมุดในช่วงที่เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้จำนวนผู้ใช้ครบตามที่กำหนดไว้คือ 591 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยแบบสอบถามชนิด ปลายปิด และปลายเปิด จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 6 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้ มูลเหตุหรือแรงจูงใจที่ทำให้เข้าห้องสมุด การดำเนินชีวิต นิสัยการอ่าน สภาพแวดล้อมทางสังคม รวม 12 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้บริการและกิจกรรมของห้องสมุด ได้แก่ กิจกรรมของห้องสมุดที่รับรู้ สื่อและช่องทางที่รับรู้ รวม 5 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้แหล่งสารสนเทศ ได้แก่ ประสบการณ์ในการใช้ห้องสมุด ประเภทของแหล่งสารสนเทศที่ใช้ วัตถุประสงค์ในการใช้ ความถี่ในการใช้ ช่วงเวลาที่ใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่ใช้ เครื่องมือสืบค้นที่ใช้ บริการที่ใช้ รวม 11 ข้อ

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการเข้าถึงห้องสมุดทางกายภาพ ได้แก่ อาคารสถานที่ตั้ง ความสะดวกในการใช้ เวลาเปิดปิดบริการ การจัดพื้นที่บริการ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย รวม 39 ข้อ

ตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมของห้องสมุด ได้แก่ กิจกรรมที่เข้าร่วม ความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรมที่เข้าร่วม ความสนใจและความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของห้องสมุด รวม 8 ข้อ

ตอนที่ 6 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศ รวม 19 ข้อ

การสร้างแบบสอบถามและการทดสอบ

1. ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนจากทรัพยากรสารสนเทศต่าง ๆ เช่น หนังสือ บทความจากวารสาร วิทยานิพนธ์ ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์และงานวิจัย และนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาสร้างแบบสอบถาม โดยกำหนดประเด็นเนื้อหาของแบบสอบถามให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแนวคิดการวิจัย

2. สร้างรูปแบบและเนื้อหาของแบบสอบถาม แล้วนำแบบสอบถามที่ได้เรียบเรียงแล้วไปหาความเที่ยงตรง โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ

และระเบียบวิธีการวิจัยเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ เพื่อขอคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข

3. ทดสอบแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงเสร็จแล้วนำไปทดสอบก่อนนำไปใช้จริง (Pre-test) เพื่อหาความน่าเชื่อถือ (reliability) ของแบบสอบถามโดยคำนวณความสอดคล้องภายในของแบบสอบถามที่มีลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยใช้สูตรแอลฟาของครอนบาค (Cronbach) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองคือ ผู้ใช้ห้องสมุดที่ไม่ซ้ำกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 59 คน แล้วนำคำตอบมาคำนวณหาความแปรปรวนของคำตอบแต่ละข้อ และความแปรปรวนของคำตอบทั้งฉบับ นำค่าที่ได้ไปแทนค่าในสูตรเพื่อคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) หรือสัมประสิทธิ์ความเที่ยง กำหนดความน่าเชื่อถือเกิน 0.75 จึงจะยอมรับว่าเป็นแบบสอบถามที่เชื่อถือได้ สูตรค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) มีดังนี้ (Ary, et al., 2006, pp. 264-267)

$$\alpha = \left[\frac{K}{K-1} \right] \left[\frac{S_x^2 - \sum S_i^2}{S_x^2} \right]$$

เมื่อ	α	คือ	สัมประสิทธิ์ความน่าเชื่อถือ
	K	คือ	จำนวนข้อคำถาม
	S_i^2	คือ	ความแปรปรวนของคำตอบแต่ละข้อ
	S_x^2	คือ	ความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

การแปลค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา พิจารณาจากค่าความน่าเชื่อถือได้ดังนี้

± 0.80 ถึง ± 1.00 หมายถึง มีความเชื่อถือระดับสูง

± 0.60 ถึง ± 0.80 หมายถึง มีความเชื่อถือระดับค่อนข้างสูง

± 0.40 ถึง ± 0.60 หมายถึง มีความเชื่อถือระดับปานกลาง

± 0.20 ถึง ± 0.40 หมายถึง มีความเชื่อถือระดับต่ำ

00 ถึง ± 0.20 หมายถึง ไม่มีระดับความน่าเชื่อถือ (ต้องแก้ไขปรับปรุง)

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา พบว่า แบบสอบถามผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครในเขตคลองสาน ทั้งฉบับมีค่าความน่าเชื่อถือเท่ากับ 0.869 สรุปได้ว่า เครื่องมือสำหรับการวิจัยมีความเชื่อถืออยู่ในเกณฑ์ดี

4. ปรับปรุงแบบสอบถาม นำผลการทดสอบมาแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามให้เหมาะสม โดยเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงสำหรับการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ดำเนินการขออนุญาตแจกแบบสอบถามให้แก่ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร นครนงคารามและห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตคลองสาน และได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการจากผู้อำนวยการ เขตคลองสาน และบรรณารักษ์ของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครนงคารามและบรรณารักษ์ของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตคลองสาน

2. แจกแบบสอบถามให้กับประชากรที่มีรายชื่อในสถิติผู้ใช้บริการ ซึ่งเป็นสมาชิกห้องสมุดและไม่ใช่สมาชิกห้องสมุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ผู้ใช้ที่เป็นสมาชิกของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครนงคาราม ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวน 47 คน ส่งทางไปรษณีย์ จำนวน 39 คน และผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกรวม 86 คน และแจกแบบสอบถามให้ผู้ที่ไม่เป็นสมาชิก จำนวน 84 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 170 คน

2.2 ผู้ใช้ที่เป็นสมาชิกของห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตคลองสาน ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวน 215 คน และแจกแบบสอบถามให้ผู้ที่ไม่เป็นสมาชิก จำนวน 104 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 319 คน

จากการแจกแบบสอบถามให้กับประชากรที่เป็นผู้ใช้ห้องสมุดตามรายชื่อในสถิติผู้ใช้บริการ ซึ่งมีจำนวน 591 คน แต่พบว่าผู้ใช้ในกลุ่มนี้มาใช้ห้องสมุดและผู้วิจัยสามารถแจกแบบสอบถามให้ได้จำนวน 489 คน (ดังรายละเอียดข้อ 2.1-2.2) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องแจกแบบสอบถามให้กับผู้ใช้ห้องสมุดรายใหม่ที่ไม่มียุชื่อในสถิติ แต่เป็นผู้ใช้ห้องสมุดในช่วงที่เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ถึง 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 แบ่งเป็นผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครนงคาราม จำนวน 58 คน และผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เขตคลองสาน จำนวน 44 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 102 คน รวมแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน จำนวน 591 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ดังปรากฏในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1

จำนวนที่ส่งและได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจากผู้ใช้
ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครในเขตคลองสาน

ห้องสมุด	จำนวนที่ ส่งออก	จำนวนที่ได้รับกลับคืน			รวมจำนวนที่ ได้รับกลับคืน	ร้อยละ
		ผู้ใช้ที่เป็น สมาชิก	ผู้ใช้ที่ไม่เป็น สมาชิก	ผู้ใช้ รายใหม่		
ห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานคร อนงคาราม	228	86	84	58	228	100.0
ห้องสมุดประชาชน กรุงเทพมหานคร เขตคลองสาน	363	215	104	44	363	100.0
รวม	591	301	188	102	591	100.0

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำแบบสอบถามที่ได้รับไปลงรหัส (Coding) ในแบบสอบถาม คัดลอกรหัสลงในแบบฟอร์มการลงรหัสเพื่อเข้าสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติด้านสังคมศาสตร์ SPSS PC (Statistical Package for Social Science for Personal Computer) การวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในภูมิลำเนา มูลเหตุหรือแรงจูงใจที่ทำให้ใช้ห้องสมุด การดำเนินชีวิต นิสัยการอ่าน สภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งเป็นคำถามแบบเลือกตอบและคำถามปลายเปิด โดยนำมาแจกแจงความถี่ คำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้บริการและกิจกรรมของห้องสมุด ได้แก่ กิจกรรมของห้องสมุดที่ผู้ใช้รับรู้ สื่อและช่องทางที่ผู้ใช้รับรู้ ซึ่งเป็นคำถามแบบเลือกตอบและคำถามปลายเปิด โดยนำมาแจกแจงความถี่ และคำนวณหาค่าร้อยละ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้แหล่งสารสนเทศ ได้แก่ ประสิทธิภาพในการใช้ห้องสมุด ประเภทของแหล่งสารสนเทศที่ใช้ วัตถุประสงค์ในการใช้ ความถี่ในการใช้ ช่วงเวลาที่ใช้ ทรัพยากรสารสนเทศที่ใช้ในด้านประเภท เนื้อหาและปริมาณ เครื่องมือสืบค้นที่ใช้ บริการที่ใช้ ซึ่งเป็นคำถามแบบเลือกตอบ แบบมาตราส่วนประมาณค่าและคำถามปลายเปิด โดยนำมาแจกแจงความถี่ คำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าไค-สแควร์ (Chi Square - χ^2)

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงห้องสมุดทางกายภาพ ได้แก่ อาคารสถานที่ตั้ง สะดวกในการใช้ เวลาเปิดปิดบริการ การจัดพื้นที่บริการ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย ซึ่งเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมของห้องสมุด ได้แก่ กิจกรรมที่เข้าร่วม ความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรมที่เข้าร่วม ความสนใจและความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของห้องสมุด ซึ่งเป็นคำถามแบบเลือกตอบ แบบมาตราส่วนประมาณค่าและคำถามปลายเปิด โดยนำมาแจกแจงความถี่ คำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 6 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในการใช้แหล่งสารสนเทศ ซึ่งเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าและคำถามปลายเปิด โดยนำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สูตรหาค่าร้อยละ (Percentage) (ประคอง กรรณสูต, 2542, น. 63)

$$\text{สูตร} \quad P = f \times \frac{100}{N}$$

เมื่อ	P	คือ	ค่าร้อยละ
	f	คือ	ความถี่ของคำตอบแต่ละข้อ
	N	คือ	จำนวนของผู้ตอบแบบสอบถาม

2. ค่าเฉลี่ยหรือมัธยฐานเลขคณิต (Mean หรือ $\bar{x}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation หรือ S.D.)

กำหนดมาตราส่วนประมาณค่าตามวิธีการของลิเกิร์ต (Likert Method of Summated Rating Scale) สเกล 5 ระดับ (Best, 1970, pp.174-175)

5	=	มากที่สุด
4	=	มาก
3	=	ปานกลาง
2	=	น้อย
1	=	น้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย (Mean) ที่คำนวณได้ แปลความหมายของคำตอบแต่ละข้อดังนี้

4.51 - 5.00	=	มากที่สุด
3.51 - 4.50	=	มาก
2.51 - 3.50	=	ปานกลาง
1.51 - 2.50	=	น้อย
1.00 - 1.50	=	น้อยที่สุด

2.1 สูตรหาค่าเฉลี่ย (Mean) (ประคอง กรรณสูตร, 2542, น. 68)

สูตร	$\bar{x}$	=	$\frac{\sum fx}{N}$
เมื่อ	$\bar{x}$	คือ	ค่าเฉลี่ยของคำตอบแต่ละข้อ
	f	คือ	จำนวนผู้ตอบแต่ละข้อคำถาม
	x	คือ	คะแนนที่กำหนดตามมาตราส่วนประมาณค่า
			5 ระดับ คือ 5, 4, 3, 2, และ 1
	N	คือ	จำนวนของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.2 สูตรหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation หรือ S.D.)

(ประคอง กรรณสูตร, 2542, น. 70)

สูตร	S.D.	=	$\sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \frac{(\sum fx)^2}{N^2}}$
เมื่อ	S.D.	คือ	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	f	คือ	จำนวนผู้ตอบแต่ละข้อคำถาม
	x	คือ	คะแนนที่กำหนดตามมาตราส่วนประมาณค่า
			5 ระดับ คือ 5, 4, 3, 2, และ 1
	N	คือ	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

3. สูตรหาค่าไค-สแควร์ (Chi Square - χ^2) โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่น ณ ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2546, น. 296-297)

สูตร	χ^2	=	$\sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$
เมื่อ	χ^2	คือ	ค่าของไค-สแควร์
	O_{ij}	คือ	ความถี่ที่ได้จากการสังเกต (Observed Frequency) ในแถวที่ i และสดมภ์ที่ j
	E_{ij}	คือ	ความถี่ที่คาดหวัง (Expected Frequency) ในแถวที่ i และสดมภ์ที่ j
	r	คือ	จำนวนแถว (row)
	c	คือ	จำนวนสดมภ์ (column)

(E_{ij}) ความถี่ที่คาดหวัง หาได้จากการนำผลรวมของแถว (i) คูณกับผลรวมของสดมภ์ (j) ที่ตรงกับความถี่ที่สังเกตได้แต่ละค่าแล้วหารด้วยจำนวนทั้งหมด